

je kćeri – tako da je bilo potrebno "pripitomiti" devojke. Duboke strukturne promene u društvu rezultirale su napetostima u odnosima muškarci : žene i očinski autoritet društva i porodice : adolescentne devojke, a za rezultirajuće napetosti bilo je potrebno pronaći adaptivno rešenje (ili međurešenje, pošto je reč o dubokoj kontradikciji). Međutim, "Cimerkina smrt" ne govori (otvoreno) o međurešenjima, već nedvosmisleno upozorava devojke šta ih čeka ukoliko ne budu sledile instrukcije društva, tj. legenda pripoveda o povratku na čvrste paternalističke okvire društva, a ne o davanju većih sloboda ženama – i produkt je muške uzdrmane dominacije, a ne ženskih liberalnih shvatanja.

Dragana Antonijević, kao jedan od najistaknutijih predstavnika Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folklora, pažnju je fokusirala na unapređivanje različitih teorijsko-metodoloških pristupa u analizi značenja folklornih narativa, a knjiga *Ogledi iz antropologije i semiotike folklora*, na najbolji način demonstrira inovativnost, snagu, elastičnost i operativnost teorijsko-metodološkog eklekticizma folkloristike – i osobito potencijal antropologije folklora u istraživanju i tumačenju folklornih narativa karakterističnih za savremeno društvo!

Branko Banović

Povodom knjige Aleksandra Boškovića *Kratak uvod u antropologiju*, Beograd: Službeni glasnik, 2010.

Knjiga *Kratak uvod u antropologiju* predstavlja kritički pregled teorija koje su vremenom formirale i oblikovale antropologiju kao naučnu disciplinu. U skladu sa svojim dugogodišnjim interesovanjem za istoriju i teoriju antropologije, cilj autora je bio da na jednom mestu sažme i kritički sagleda najznačajnije teorije u antropologiji u okviru šireg istorijskog i društvenog konteksta njihovog nastajanja. Različita teorijska strujanja u antropologiji Aleksandar Bošković prezentuje ne samo hronološki već i kroz regionalne tradicije od kojih naročito ističe francusku, nemačku, američku i britansku "školu". Priča o antropologiji koja je u ovoj knjizi izložena na 144 strane i podeljena na sedam poglavlja, predstavlja skup autorovih revidiranih predavanja i članaka u domaćim i inostranim naučnim krugovima.

Antropologija u povelju

Budući da je o svakoj naučnoj disciplini neophodno razmišljati kroz poređenje sa srodnim naukama, Bošković najpre potcrtava neke od specifičnosti antro-

pologije (problem terminološke prirode, autorefleksivnosti, te svrstavanja u društvene, odnosno humanističke nauke). Jedno od polaznih stanovišta autora je viđenje antropologije kao naučne discipline koja "daje glas drugima i drugačijima, i koja se, po samoj svojoj prirodi, suprotstavlja esencijalizacijama u teoriji, ali i različitim političko-istorijskim praksama – kao što su, na primer, kolonijalizam, imperijalizam i seksizam" (12). Pošavši od ideje "početaka" antropologije, autor u uvodnom delu postavlja pitanje o smislenosti pominjanja antropologije do XIX veka kroz relativizaciju shvatanja da bi se antički autori poput Herodota, Megastena i Tacita, zbog svojih interesovanja za druge narode i kulture, mogli smatrati prvim etnografima (21). Jedan od važnih argumenata onih koji smatraju da nema antropologije pre renesanse (npr. Džon Rou), jeste nepostojanje kontinuiteta u proučavanju drugih naroda između antičkog i srednjovekovnog perioda. *Drugi* koji su za Evropljane u XIII i XIV veku predstavljali nešto "čudno" i "egzotično", bili su Mongoli čije su životne navike i običaji opisivani u delima Karpinija, Rubreka, Marka Pola. Tokom ovog perioda interesovanje za druge narode se postepeno pojačavalo. Prema mišljenju Boškovića, interesantne opise stare Grčke i Rima u doba renesanse ostavili su za sobom Petrarca i Bokačo u svojim manje poznatim delima. Srednji vek je značajan period iz još dva razloga: javila se potreba za *razumevanjem* međukulturnih različitosti (u tom smislu značajni autori su Ćiriako de Picikoli i Lorencio Vala), i došlo je do susreta Evrope i Amerike što je ostavilo duboke implikacije na pitanje ljudske različitosti. Antropologija je početkom sedamdesetih godina XX veka kritikovana kao naučna disciplina povezana sa kolonijalizmom, što autor problematizuje smatrajući da je neznatan broj antropologa zapravo pomagao kolonijalizam (29). Kao primer stava koji bi se danas mogao označiti kao "antikolonijalni", a koji Bošković u prilog svojoj tezi predočava, jeste teorija lekara i filologa Džejmisa Kauelsa Pričarda, koji je živio u XIX veku (filogenetski i monogenetski princip razvoja ljudske rase). Ističući da su pravnici i advokati ti koji su tokom XIX veka postavili temelje antropologije, Bošković u tom kontekstu izdvaja još autora poput Bahofena, Meklenana, Mejna i, naravno, Luisa Morgana.

Antropologija, religija i sveto

Kako je religija jedna od prvih fascinacija ranih etnologa i antropologa, u poglavlju *Antropološko proučavanje religije i svetog*, autor razmatra religiju kroz koncepte totema, totemizma, tabua, mane i mita odnosno kroz predstavljanje za temu značajnih autora poput Vikoa, Milera, De Kulanža, Robertson-Smita. Neka od metodoloških pitanja koja su se postavljala u antropologiji jesu i odnos prema zvanično nepriznatim religijama, zatim pitanje pristupa toj problematici, kao i pitanje da li se nereligiozan čovek može baviti religijom (Evans-Pričard). U ovom delu autor ističe i primere *relativističkog* shvatanja univerzalnosti religijskih osećanja koji su evidentni kod Vilhelma Šmita. Totem i totemi-

zam se razmatraju u svetlu teorija Džejmsa Frejzera, dok je koncept tabua popularizovao Sigmund Frojd. Mana je koncept koji je bio zastupljen u XIX veku i u kome su evolucionisti videli jedan od "elementarnih oblika" religije.

Razvoj antropologije u Nemačkoj, Britaniji, SAD i Francuskoj

Naredna tri poglavlja (*Nemačka etnologija i antropologija, Evolucionizam i difuzionizam. Razvoj antropologije u Britaniji i SAD i Francuska sociologija, etnologija i antropologija*) autor posvećuje analizi razvoja antropologije kao naučne discipline unutar određenih regionalnih "škola". Najpre su predstavljeni teorijski stavovi poznatih nemačkih etnologa i antropologa kao što su Gustav Klem, Teodor Vaje, Aleksander fon Humbolt i Adolf Bastijan. U Nemačkoj se etnologija razvijala kao "nacionalna nauka", odnosno nauka koja se bavi proučavanjem sopstvene kulture. Značaj nemačke "škole" je i u tome što je bitno uticala na mnoge antropologe, a naročito na američku antropologiju. Nešto više pažnje Bošković posvećuje Leu Frobenijusu, koji se bavio proučavanjem afričkih kultura i koji je tvorac teorije kulturnih krugova koja će uticati na napuštanje evolucionizma i ustanovljavanje difuzionizma kao dominantne naučne paradigme u antropologiji.

Kada je reč o britanskoj školi antropologije, osnivačem sociokulturne antropologije smatra se Edvard Barnet Tajlor, koji je definisao pojam "kultura", ali i uveo u upotrebu još nekoliko ključnih pojmova poput "animizma". U kontekstu evolucionizma, Aleksandar Bošković pominje i Edvarda Vestermarka, čiji stav da ne postoje apsolutni moralni standardi takođe navodi kao primer *antropološkog relativizma*. Važan autor za prelazni period od evolucionizma ka difuzionizmu je Vilijem Rivers na čije stavove su uticali nemački etnolozi.

U prvim decenijama XX veka u američkoj antropologiji se razvijao kulturni relativizam, koji će postati jedan od osnovni postulata antropoloških istraživanja, a čiji je rodonačelnik Franc Boas (75). Odnos pojedinaca i društva je tema koja se izučavala kroz čuvenu školu *kulture i ličnosti* čije su najznačajnije predstavnice Margaret Mid i Rut Benedikt. Poseban deo autor je posvetio eklekticizmu Roberta Louija, koji je naglasak stavljao na teorijski rad, insistirao na proučavanju pojma "kulture" i izvršio veliki uticaj na Levi-Strosa.

Karakteristika francuske škole se ogleda u teorijskoj isprepletanosti antropologije i sociologije. Tako je i sociolog Emil Dirkem ostvario veliki uticaj u antropologiji teorijom o postojanju objektivnih *društvenih činjenica*, a čiji je nastavljac bio Marsel Mos. Poseban deo unutar ovog poglavlja autor je posvetio Klodu Levi-Strosu, "jednom od najuticajnijih antropologa XX veka" koji je razvio strukturalnu antropologiju pod uticajem strukturalne lingvistike. Strukturalizam, iako danas osporavan, izvršio je veliki uticaj u antropologiji i pružio novi pogled na svet. Na samom kraju je potrebno pomenuti i Mišel Lerris, zbog njegovog velikog uticaj na Kliforda Gerca i Džejmsa Kliforda.

U šestom poglavlju pod nazivom *Od funkcionalizma do interpretativne antropologije*, Bošković se bavi najznačajnijim autorima na engleskom govornom području između 1930. i 1980. godine. Najpre pominje Bronislava Malinovskog i Redklif-Brauna, utemeljivače dva vrlo uticajna pravca u antropologiji, funkcionalizma i strukturalnog funkcionalizma (koji nisu tragali za *poreklom* nekog običaja, već za njegovom *funkcijom*). Evans-Pričard je bio jedan od prvih koji je kritikovao ovu funkcionalističku paradigmu jer je smatrao da bi antropologija trebalo da se posveti tumačenju, što je utrlo put *interpretativnoj* teoriji Kliforda Gerca. Na nedostatke funkcionalizma ukazivao je i Edmund Lič, a kao "spona" između britanske i američke antropologije pomenuta je i Meri Duglas.

Antropologija danas

U poslednjem poglavlju autor se okreće savremenim antropološkim teorijama koje je podelio na pet tematskih celina (identitet; proučavanje tela sa medicinskom antropologijom; potrošnja i materijalna kultura; proučavanje globalizacije, kretanja i hibridnosti; mediji, tehnologija i popularna kultura) i problematizuje važna pitanja poput terenskih istraživanja, interdisciplinarnosti, kao i primenu antropologije. Autor izbegava da upotrebljava popularni termin "postmodernizam" jer ga smatra neadekvatnim usled nemogućnosti da se uspostavi jasna granica sa "modernizmom". Poseban deo je posvećen autorki Merilin Stratern, koja je problematizovala teorijsku poziciju žene u antropologiji (feministička antropologija), kao i Ladislavu Holiju i Milanu Stuhliku, koji su ukazali na mogućnost za nove metodološke postavke savremene antropologije. Takođe ističe i značaj knjige *Pisanje kultura*, koju su uredili Kliford i Markus, zbog toga što je pokrenula lavinu kritičkog preispitivanja savremene antropologije.

Razmišljajući na temu budućnosti antropologije, Bošković zaključuje da je preterano govoriti o krizi antropologije i elaborira na koji način se antropologija može primeniti u svakodnevnom životu.

* * *

Knjigu poput ove vidim kao značajnu iz više razloga. Aleksandar Bošković vrlo vešto i koncizno prezentuje sve značajnije teorijske pravce i autore koji su na određeni način uticali na antropologiju, što ovu knjigu čini korisnim priručnikom za upoznavanje sa antropologijom, i za povremeno podsećanje, koje je u bavljenju ovom naučnom disciplinom neophodno. Zanimljivost ove studije se ogleda i u tome što u sebi sadrži podatke o autorima koji se rede pominju, što svakako širi okvire čitačevog znanja.

Marija Ristivojević